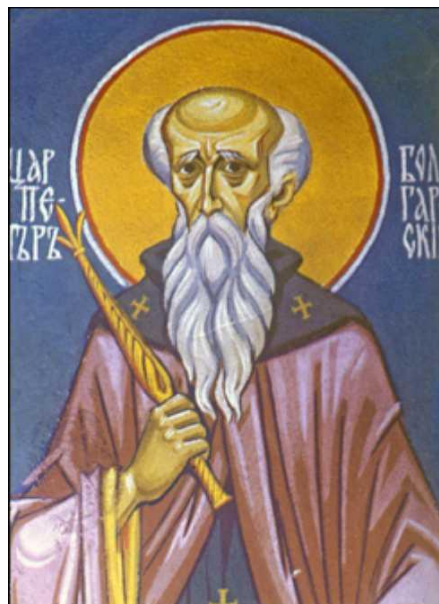

ИСТОРИЧЕСКИ СВЕДЕНИЯ ЗА БЛАГОВЕРНИЯ ЦАР ПЕТЪР

по случай 1070-годишнината от праведната му кончина

Св. цар Петър. Стенопис от църквата „Свети Седмочисленици“

Личността на светия благоверен български цар Петър десетилетия наред беше белязана с печата на негативните оценки от страна на някои историци, повечето повлияващи се един от друг. Върху него беше хвърляна вината за „упадъка“ на Първото българско царство, за попадането ни под византийско иго през 1018 г., за засилването на социалното разслоение, за появата на богомилството. Той беше обявен за най-слабия български цар, който „е бил пригоден повече за царството Небесно, отколкото за земното“; „не можел да бъде нито управник, нито пълководец“¹. Несправедливата оценка тръгва от историците в началото на ХХ в. „Първият том на първия цялостен корпус по средновековна българска история излиза в 1917 г. Това е времето на Първата световна война - четвъртата война за период от 30 години. За обществото и историците му силен държавник е този, който печели на бойното поле победи. Цар Петър не е воювал, значи е слаб държавник.“² Оттук нататък всичко, което съобщават за цар Петър средновековните хронисти, се анализира и синтезира в полза на предварително съставената теза. В последно време има сериозни опити за преоценка на неговата епоха, живот и дейност, които ни дават възможност да видим първия български цар³ в истинската светлина на неговото величие.

1. Мутафчиев, Петър. История на българския народ. С., 1943, - Цит. по: Тодоров, Георги. Царството на войната и царството на мира - Цар Симеон, св. цар Петър и българската и историческа митология. - В. „Църковен вестник“, бр. 3/2003 г. - Цит. по: http://www.pravoslaviето.com/history/09/bg_mitologia_simeon_petar_g_todorov.htm

2. Димитров, Божидар. Митът за слабия цар Петър (927-969). - http://noviiskar.org/ni/index.php?option=com_content&task=view&id=579&Itemid=245.

3. Наистина, преди него Симеон - след победата при Ахелой, през 917 г. - се провъзгласил за цар („василевс“), но до смъртта си не е получил международно признание за тази титла. Св. цар Петър е

първият български владетел, за когото царската титла е призната от Константинопол, с което той бил изравнен по ранг -единствен от европейските владетели - с византийския император.

4. Има предположения, че дори е бил трети син на Симеон.

5. Гръцки извори За българската история. Т. V, 1964, с. 75-81.

Свети цар Петър бил син на великия български княз (цар) Симеон, който царувал в Преслав от 893 до 927 г., и внук на просветителя на България - свети княз Борис. Още от първите дни на живота си Петър бил възпитаван в дълбоко благочестие и християнски добродетели. Много е вероятно баща му да го е готвел за монах и учен, тъй като той бил втори син - първи от втората жена на цар Симеон 4. Не са известни причините, поради които Симеон решил да отстрани от престолонаследия първородния си син Михаил, когото постригал за монах. За настойник на младия Петър (предполага се, че тогава не е бил навършил пълнолетие) Симеон определя опитния държавник и близък свой роднина (шурей) Георги Сурсувул.

През лятото на 927 г. в Източна Тракия е проведена нова българска офанзива, при която са разорени редица византийски селища, включително гр. Виза. Мнозина от тамошните жители били откарани в плен. Според „Житието на св. Мария Нова“⁵, този поход бил извършен с по-голяма жестокост от предишните. В Константинопол като таен посланик бил изпратен монахът от арменски произход Калокир, който имал задачата да предаде хрисовул от цар Петър до император Роман I Лакапин 6 с предложение за мир и династичен брак. Според някои византийски автори, тази стъпка е била предприета от българска страна поради страх от ответно нападение, продиктуван от суша, поява на скакалци и глад в България, както и от опасения за евентуална агресия от страна на маджари, хървати и ромеи. Такива мнения, изказани десетилетия по-късно, обаче не отговарят на историческата действителност - по това време войната с хърватите е приключила и няма нападения от страна на маджарите. Затова най-правдоподобно изглежда обяснението, че всъщност военните действия са били предприети с цел да се сключи мирен договор, който без подобна подготовка вероятно би изглеждал на византийците като проява на слабост.

Според една от версиите, мисията на монах Калокир е била тайна поради съществуващите противоречия в обкръжението на царя и делението сред болярите на две партии, едната от които била за продължаване на войните, а другата - за тяхното прекратяване и за сключване на мир с Византия.

Данните обаче сочат, че голяма част от високопоставените лица в Преслав са били единомислени в това отношение и са искали политика на мир. Такива са били кавханът 7 Георги Сурсувул, ичиргу-боилът 8, Мостич

6. Роман I Лакапин - византийски император (920-944 г.).

7. Кавханът в прабългарската държава е бил един от шестте висши боили, които заедно с хана образували Съвета на седемте - върховния орган на управление на държавата. Той бил втори в държавата след хана и понякога го замествал.

8. Ичиргу-боил - основна негова функция била „управител на вътрешните крепости“. Нему били подчинени всички военно-административни служители, които се намирали в областта, както и военните формации в нея. В повечето случаи ичиргу-боилът изпъквал като военен предводител. Успоредно с това той е имал съдебни и дипломатически функции

9. Калу-таркан - висш администратор, отговорник за дворцовите обреди и ритуали.

10. Сампис - писар, секретар. Титла, давана на представители на прабългарската аристокрация, изпълняващи дипломатически и други мисии.

11. Миникът е военначалническа титла, вероятно равна на хилядник.

12. Магот(ин) - старши, висш сан.

13. Месемврия била българско пристанище още от 812 г.

калутарканът 9 Симеон, самписът 10 Симеон, както и миникът 11, маготът 12 и други лица. Това повдига тезата, че е възможно арменецът Калокир (сънародник на императора) да е бил изпратен от последния преди години с мисия да склони българите към мир, а сега всъщност да се завръща с дългоочаквания положителен отговор.

Изтощението от тридесетгодишните двустранни войни било общо, затова император Роман с радост приел предложението за сключване на мирен договор, като изявил готовност да приеме всички условия. Отговорът му бил донесен от двама негови пратеници - монахът Теодосий Авука и клирикът Василий Родоски - едни от най-добрите дипломати на империята, които пристигнали в Месемврия по море 13. След тези предварителни подготовки, в края на лятото на 927 г. лично Георги Сурсувул отишъл в Константинопол да уговори условията за сключване на мира. В споразумението между двете страни влизали следните точки: 1) Византия отстъпвала на България почти всички земи, отвоювани от Симеон; 2) тя трябвало да плаща ежегоден трибут (данък) на северната си съседка; 3) българският държавен глава за първи път бил признат за цар; 4) призната била независимостта на Българската Църква и била въздигната в патриаршия и 5) внучката на император Роман Лакапин - Мария, дъщеря

на най-големия му син Христофор, била обещана за съпруга на българския цар. Подобни успехи на българската дипломация са единствени по рода си в историята. При това трябва да се отбележи, че подписаният дълбок мир, който обикновено се сключвал за 30 години, продължил цели четири десетилетия, какъвто случай няма в историята нито на Второто, нито на Третото българско царство. Императорът не само признал Петър за цар на българите, но и го провъзгласил за най-близкостоящ до василевса на ромеите, като по този начин българският цар заел по-високо място дори от франкския император. Византия отстъпила от вековната си забрана да дава царски дъщери за съпруги на „варвари“. Тази отстъпка трудно можело да бъде преглътната: 20 години по-късно Константин Багренородни продължава да недоволства срещу такъв недопустим според византийските разбирания брак. Признаването на българския духовен глава за патриарх прави Българската Църква шестата по ред патриаршия след вековната пентархия, според която имало само пет патриаршии - Римска, Константинополска, Александрийска, Антиохийска и Иерусалимска. „Държави като Сърбия (до 1219 г.) и Русия (на практика до средата на XV в.) векове наред нямали собствена Църква. Руската Църква с многобройното си паство била оглавявана от митрополит, назначаван от патриарха в Константинопол. Патриаршески сан сръбският духовен глава добил, и то с решителната подкрепа на Българската патриаршия, едва през 1346 г., а руският - през 1589 г.“¹⁴ Извоюваната автокефалия на Българската Църква само няколко десетилетия след покръстването на народа ни е уникален факт в средновековната и новата история.

За подписването на мирния договор в Константинопол пристигнал самият цар Петър. На 8 октомври 927 г. в църквата „Св. Богородица при живоносния извор“ (Пиги) той бил венчан с Мария от Константинополския патриарх Стефан II. Кумува-ли българинът Георги Сурсувул, вуйчо на цар Петър, и протовестиарият Теофан – от византийска страна. Принцесата получила името Ирина, което на гръцки означава „мир“, в знак на надеждите, че този брак ще бъде гаранция за мира между двете държави. След това, съгласно обичая, прото-вестиарият Теофан отвел обратно в Константинопол младата невеста. Сватбените тържества продължили три дни. На третия ден император Роман уредил бляскава трапеза край Златния рог. Мястото било застлано с копринени тъкани. Там се веселели поканените, докато двамата владетели - император Роман и цар Петър - се угощавали на императорския кораб, който бил закотвен на

близкия бряг 15. На един от пиروвете българските гости изискали Христофор да бъде смятан вече за втори в империята след баща му Роман Лакапин. Императорът се съгласил с това. Макар навярно да е искал да използва случая, за да издигне като евентуален наследник собствения си син вместо Константин VII Багренородни, той обаче е допуснал намесата на чужда държава в делата на Византия.

Цар Петър проявил в брака си присъщите му добродетели вяност, целомъдрие, търпение и постоянство. Той останал предан на Мария-Ирина за цял живот. Не случайно един български източник твърди, че през целия си живот цар Петър „нямал грях с жена“¹⁶, т. е. съпругеският му живот бил наистина образцов. Цар Петър е един от малкото владетели, останал верен до гроб на своята съпруга. Скоро след смъртта на Мария-Ирина той приел монашество. Някои историци твърдят, че с въдворяването на Мария-Ирина в преславския дворец бил насаден византизъмът с всичките му отрицателни прояви. В началото тя често посещавала Константинопол, което се тълкува не само като израз на дъщерна привързаност. Завръщала се обсипана с почести и подаръци. Говорят, че тя ги получавала, защото редовно информирала императора за тайните на българския двор. Но даже да е било така, трудно е да открием в действията ѝ престъпен умисъл - тя оставила след себе си добър спомен за примерна съпруга и майка. Възпитала синовете си като истински българи, въпреки продължителния им престой в Константинопол. Царица Мария украсявала българския престол близо 40 години - твърде дълго за пълния с превратности X век. Родила на цар Петър трима синове и две дъщери, всичките рожби на искрената им любов 17.

14. Павлов, Пламен, Христо Темелски. Българи светци.

15. Георги Амартол. Временник. - В: Тържество на словото. Златният век на българската книжнина. Летописи, жития, богословие, риторика, поезия. С., 1996. - Цит. по: http://www.kroraina.com/knigi/zv/zv6_5.html.

16. Български апокрифен летопис от XI в. - Цит. по: Тъпкова-Заимова, В., А. Милтенова. Историко-апока-липтичната книжнина във Византия и в средновековна България. С., 1996, с. 196.

17. Добрият цар Петър и императорската внучка Мария. - <http://kin-bg.com/index.php/2009-12-15-09-03-32/352-2010-01-01-20-32-27?format=pdf>.

18. Павлов, Пламен. Бунтари и авантюристи в Средновековна България. - <http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=2547>.

Обикновено се твърди, че сключеният от цар Петър и Георги Сурсувул през 927 г. договор е довел до загубата на всички територии, извоювани от Симеон Велики. Всъщност цар Петър отстъпва само земи, които са били във военновременната Зона, и такива, чието задържане е било под въпрос. В пределите на България остават областите от Странджа през Беломорието и Южна Албания до Рас.

Мирният договор не бил I приет еднозначно в средите на българските боляри. Сформирала се партия на несъгласни с политиката на мир с Византийската империя. Още през 928 г. недоволните велможи заедно с брата на цар Петър, Иван, направили заговор с цел да завземат властта. Заговорът обаче бил разкрит и обезвреден. Съгласно сведенията на византийските хронисти Иван е бил хвърлен в затвора и (според някои източници) замонашен насила. Съществуват предположения, че за кратко време Иван дори е бил провъзгласен за цар. Те се основават на два исторически паметника. Първият от тях е един от надписите (X в.) от скалния манастир Мурфатлар (Северна Добруджа), на който се чете името на цар Иван. Другият артефакт е личен оловен печат на Иван, на който е изписано на гръцки „василевс“, т. е. Цар 18. Византийските хронисти разказват, че пратеници на императора успели тайно да изведат Иван от тъмницата и да го отведат в Константинопол. Там той бил венчан тържествено за една знатна арменка, като кум му станал самият император, и бил причислен към византийската знат. Такова тълкуване на фактите обаче някои историци смятат за плод на естествените патриотични нагласи на хронистите. Едва ли най-опасният за този политически момент затворник е бил така слабо охраняван, че да може да бъде лесно изведен от тъмницата, извън града и дори извън страната, без никой да го потърси през цялото това време.

Печат на Дриста

Византийските хронисти разказват, че пратеници на императора успели тайно да изведат Иван от тъмницата и да го отведат в Константинопол. Там той бил венчан тържествено за една знатна арменка, като кум му станал самият император, и бил причислен към византийската знат. Такова тълкуване на фактите обаче някои историци смятат за плод на естествените патриотични нагласи на хронистите. Едва ли най-опасният за този политически момент затворник е бил така слабо охраняван, че да може да бъде лесно изведен от тъмницата, извън града и дори извън страната, без никой да го потърси през цялото това време. За ефективността на българската гранична стража по това време свидетелства краят на живота на цар Борис II, за който ни разказва арабският летописец Яхъя Антиохийски 19. През 978 г., когато заедно с брат си Роман успял да избяга от Византия, той бил убит по грешка от граничарите, които се подвели по неговото ромейско облекло. По-вероятната версия е, че самият цар Петър е помолил дядото на съпругата си император Роман да вземе Иван в Константинопол. Вместо да екзекутира или инвалидизира своя брат, което е противоречало на неговия благ нрав, а същевременно е можело да доведе до нови сблъсъци с представителите на войнолюбивата част на болярството, той урежда живота му във Византия, като по този начин го откъсва от единомишлениците му и му осигурява завидно положение. Византийската страна също имала полза от такова развитие на нещата. Тя държала в ръцете си брата на българския цар - евентуален претендент за престола, с което би могла при нужда да го шантажира. Решението на цар Петър и Георги Сурсувул несъмнено е било мъдро и е постигнало целта си: името на Иван повече не се споменава от хронистите, което свидетелства за неговата непопулярност след заминаването му във Византия.

19. Яхъя Антиохийский. Летопись. Часть 4. - <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Yahya/text1.phtml?id=1996>.

Две години по-късно се появил нов претендент за царския престол - Михаил, първородният син на Симеон. Този път се стигнало до въоръжено противодействие, защото българи-скити, поддръжници на Михаил, вдигнали въстание и дори успели да превземат един град. Изказват се предположения, че Михаил е бил заточен в някой манастир в пределите на днешна Македония и че неговите поддръжници са били именно от тази област, населена с потомци на куберовите българи, които държели в по-голяма степен на прабългарското 20. В хода на метежа обаче

престолонаследникът внезапно умрял, което осуетило плановете им. Въстаниците преминали през границата, опустошили земите по устието на р. Струма, насочили се на запад към Епир и там причинили големи беди на мирното население, така че се наложило византийското правителство да ги усмири; те били поселени по бреговете на Артския залив. И в този случай преблагият Бог, виждайки сърдечното разположение на благочестивия цар Петър, не допуснал да се стигне до проливане на братска кръв.

Печат на свети цар Петър

Възползвайки се от вътрешните борби в България, плененият сръбски княз Чеслав Клонинович успял да избяга (най-вероятно през 928 или 931 г.) и с помощта на Византия да вдигне въстание. Така той освободил сръбските земи, които през 924 г. били превърнати от цар Симеон в български владения. Вината за това обаче не може да бъде приписвана единствено на цар Петър - дял в нея имат и болярите, които предизвиквали вътрешни борби през целия този период. В случая се вижда характерната за византийската политика двойственост - император Роман остава в добри взаимоотношения с цар Петър, но в същото време снабдява с провизии и оръжие избягалите при него през 924 г. сърби и ги изпраща при Чеслав. Според някои историци бягството на Чеслав от България е станало със знанието на цар Петър, който доброволно го е пуснал, за да защитава в Сърбия българските интереси ²¹. В своя трактат „За управлението на империята“ Константин Багренородни отстоява византийските „права“ върху Сърбия. „Архонтът на Сърбия изначало... робски е подчинен на василевса на ромеите и никога не е бил подвластен на архонта на България...“²²; сърбите дават на българския владетел дарове, а не данъци и т. н. Основателно се допуска, че с тези аргументи Константин

Багренородни изразява тревогата си от някакво сближаване на Чеслав с цар Петър, предизвикано от засилената маджарска активност на Балканите след 934 година. Чеслав разширява държавата си, присъединявайки голяма част от Босна, за което благосклонният неутралитет на Петър е много важен. От оскъдните сведения, дошли до нас от онези времена, може да се предполага, че Чеслав е лавирал между Византия и България, но все пак отношенията с България са добри и остават такива и при неговите наследници.

На св. цар Петър се пада да живее в изключително труден период от историята на народите: по негово време тече разпадът на големите империи (Франкска империя, Арабски халифат, Хазарски хаганат), появяват се нови племена, които търсят своето място в Европа.

Печенегите през X в. са почти преки съседи на България - само на половин ден път, а по това време те се намират в своя разцвет. При тях нерядко отделните племенни вождове водят отделна политика, поради което е възможно по едно и също време отношенията на различните групи с дадена друга държава да бъдат различни. Несъмнено те са създавали сериозни трудности на цар Петър. Според сведенията на император Константин Багренородни, българите „многократно са били побеждавани и ограбвани“ от тези северни варвари и съответно са си направили изводи, че е „хубаво и изгодно винаги да са в мир с печенегите“. Границата ни с печенегите тогава е била не по самия Дунав, а северно от него, почти по долното течение на Днестър. Там е имало много селища, които, според археолозите, принадлежат на Първото българско царство; по-късно, по времето на Константин Багренородни някои крепости в граничните области са били изоставени от християнското им население. Единственото писмено сведение за печенежко нападение срещу България е от „Повестъ временных лет“. През 943 г. киевският княз Игор готви нападение срещу Византия, за което търси помощта на печенегите. Цар Петър обаче, навярно притеснен и от перспективата тези варвари да преминат през българските земи, предупреждава император Роман. Походът е спрял още при делтата на Дунав след преговори на византийските дипломати с княз Игор, но тъй като е принуден да си отиде, макар и с печалба, той насъсква печенегите срещу България. Местната власт обаче успява успешно да им даде отпор и не се стига до инвазия южно от Дунав 23.

Маджарите също са голям проблем за повечето европейски държави по това време. Дори Симеон Велики, който има авторитета на изключителен военен, е принуден да им отстъпи част от отвъддунавските земи в днешна Трансилвания (около 903 г.). Цар Петър запазва и може би дори възстановява част от територията си на север от Видин, Белград и Срем. Той обаче е обвиняван от някои историци, че проявил слабост при започналите от 934 г. нахлувания на маджарите, при които те правят дълбок рейд на Балканите и стигат до Константинопол по Виа Милитарис 24. Те продължават своите нападения срещу Византия и през годините 943, 948 и 958. Други пък предполагат, че цар Петър е бил сключил договор с тях.

20. Пак там.

21. Цар Петър I и Чеслав Клониимирович - <http://istoriabg.com/?p=712>.

22. Лев Диакон. История. Наука, М., 1988, Книга IV, 5. - http://oldru.narod.ru/biblio/ldt1_5.htm#04

23. Обикновено с това нападение се свързва надписът на жупан Димитър от 943 г., открит при с. Мирча вода, Северна Добруджа (днес в Румъния).

24. Виа Милитарис (Via Militaris) - древен римски път, построен при император Нерон. Пътят минава през градовете Белград (Singidunum), Ниш (Naissus), София (Serdica), Пловдив (Philippopolis), Одрин (Hadrianopolis) и стига до Константинопол. През средните векове е основен път, свързващ Изтока със Запада. Бил използван и за кръстоносните походи, а също от Османската империя, най-вече при нападенията срещу Австрия - http://bg.wikipedia.org/wiki/Виа_Милитарис; http://la.wikipedia.org/wiki/Iter_a_Sirmio_Byzantium; http://ru.wikipedia.org/wiki/Via_Militaris.

25. Русская летопись по Ипатскому списку, стр. 27-28 -Цит. по: Златарски, В. История на Първото българско царство. Ч. II. С., 1927, с. 544. Според Манасиевата летопис те са били там заложници. Съществува и теория, че те се намирали в Константинопол, за да получат образование, подобно на дядо им Симеон Велики.

26. Император Никифор II Фока (963-969) е племенник на преп. Михаил Малейн (894-963). При него той се запознава с бъдещия велик подвижник Атанасий Атонски и, пленен от живота му, дава обет да приеме монашество. По негово желание и с негови средства преп. Атанасий построява Великата лавра на Света гора. Фока обаче не става монах, а император, и въпреки че води аскетиче-ски за неговото положение живот, през 964 г. забранява основаването на нови манастири (http://bg.wikipedia.org/wiki/Никифор_II_Фока).

27. Лев Диакон. Пос. съч., Книга IV, 5.

Към 963-966 г. маджарите нападат и България, без да достигат византийските граници, както разбираме от писмото на царя до император Никифор II Фока. Едва през 965-966 г. България сключва с маджарите съюзен договор, според който им се предоставя коридор за нападения срещу Византия с условие да не нападат българските територии и жители.

През 963 г. умира царица Мария-Ирина, която е била гарант за мира между Византия и България. Новите гаранци за спазване на договора стават двама от царските синове - Борис и Роман 25, които за целта отиват в Константинопол. Същата година след смъртта на император Роман II на власт във Византия идва Никифор II Фока 26.

През 966 г. в Константинопол пристигнали български пратеници, които трябвало да получат ежегодния данък. По това време императорът празнувал поредната си победа над арабите - в Киликия, и превземането на гр. Тарс. Исканията на пратениците му се сторили унижение и подигравка. Той „пламнал от гняв и, противно на навика си, казал с глас, по-висок от обикновения: „Позорно е сега за ромеите, които победиха с оръжие всички свои противници, да плащат данък като роби на един беден и презрян скитски народ."27 След това заповядал да набият българските пратеници, като им заръчал: „Върнете се и обадете на вашия господар, облечен в кожух кожогризец: великият и всемогъщ ромейски император ще дойде веднага в страната ти и ще ти плати целия данък, така че ще се научиш ти, трижди роб на прадеди роби, да признаваш за господари ромейските владетели, а не да искаш от тях данък като от роби."28 Различните учени изказват различни предположения за причината на появата на българските пратеници в Константинопол точно в този момент. Според едни, едва ли император Никифор Фока би си позволил такъв тон и вероятно всичко това става по стечение на обстоятелствата. Други историци предполагат, че св. цар Петър съзнателно е подбрал момента за пратеничеството, като е искал да напомни на опиянения от победите си бивш пълководец, че успехите му на Изток се дължат на мира, който осигуряват северните съседи на империята. Вижда се и желание на царя да прекрати унизителното положение, в което се намирала България спрямо Византия след смъртта на царица Мария-Ирина. Верен на своя агресивен стил, Никифор Фока се постарал да подкрепи надменните си слова с действия и през лятото на 967 г. се отправил на поход срещу България. Но скоро се убедил, че е истинска лудост „да води войските си по тези опасни места, за да ги предаде на българите да ги изколят като добитък"29. Императорът си припомнил участието на своя съименник Никифор I Геник, а също и катастрофата, претърпяна от неговия чичо Лъв Фока при Ахелой през 917 г. и решил да не рискува. От т. нар. Голям окоп (Еркесията) Никифор Фока изпратил писмо до цар Петър, в което предлагал да се възстановят мирните отношения при условие българите да не допускат маджарите до

византийските владения. Противно на очакванията цар Петър отхвърлил категорично предложението, като дори упрекнал императора: „Когато те (т. е. маджарите) воюваха срещу нас, при все че ние те повикахме, ти не пожела да дойдеш на помощ. И сега, когато ние по принуждение сключихме съюз с тях, ти ни караш да нарушим договора, да вдигнем оръжие срещу тях и да започнем безпричинна война.“³⁰

28. Там.

29. Там.

30. Leo Diakonos, *ibid.*, p. 6211-13. Skyl. — Cedr., *ibid.*, p. 3723-7. Zonaras, *ibid.*, IV, p. 877-18. - Цит. по: Златарски,

В. Пос. съч., с. 546-547.

При това положение Никифор II Фока прибягнал до изпитаното средство на византийската дипломация - нападението в гръб. Тъй като цар Петър се бил погрижил да бъде в добри взаимоотношения с печенегите, то Никифор решил да подкупи срещу него киевския княз Светослав. С тази мисия бил натоварен Калокир ³¹, който заминал при русите „с много злато, за да го разпределят помежду си и да ги склони да се отправят срещу българите, за да ги покорят“³². Калокир сполучил в мисията си - сприятелил се със Светослав, „подкупил го с много подаръци, очаровал го с примамливи обещания и го склонил да потегли с голяма войска срещу българите“. По това време в Константинопол пристигнала българска делегация, на която били дадени фалшиви надежди за възможни договорености. През август 968 г. ³³ Светослав неочаквано дебаркирал в делтата на Дунав с армия от 60 000 воина, без да се броят наемниците, заобикаляйки българската отбранителна система на север от реката. Това представлявало голям шок за българите. Русите успели да слязат на брега, българите били разбити и останалите живи се затворили в крепостта Дръстър. Светослав продължил похода си. Българските воина оказвали ожесточена съпротива, водели кръвопролитни сражения, но те били доста по-малко на брой - едва 30 000 човека. Руският летописец съобщава, че Светослав превзел повече от 80 ³⁴ крепости. Победите не били толкова лесни, след като не можал да стигне до столицата Преслав. Наложило се обаче да прекъсне похода си, тъй като печенегите, под давлением на българската дипломация - както твърди руският летописец - обсадили

столицата му Киев. Опечален от неуспеха на армията си, цар Петър получил апоплектичен удар.

31. Калокир бил син на протевона (управителя) на Херсонес, млад аристократ, който имал опит в дипломацията.

32. Лев Диакон. Пос. съч., Книга IV, 6.

33. Както свидетелства Иоан Скилица в своята история - <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Skyliza/text3.phtml>.

34. Смята се, че това число не е точно, а означава просто голям брой.

Уплашен от победите на Светослав и от действията на Калокир, който убедил руския княз да му помогне да завладее византийския престол, Никифор Фока побързал да изпрати делегация при Петър с предложение за мир. Вероятно тогава той е предложил на българския цар да изпрати двете си дъщери, за да се омъжат за малолетните византийски императори Василий II и Константин 35.

През 969 г. войските на киевския княз отново се появили на Дунава и започнали „да пленяват българската земя“. Българската войска в един момент започнала да надвива руснаците, както ни разказва преп. Нестор Летописец, но после успехът се обърнал в полза на чуждоземните нашественици. Това свидетелства за несъстоятелността на обвиненията срещу цар Петър, че през своето царуване е занемарил военното дело, още повече че дори император Никифор със своята армия не дръзва да се изправи срещу българската войска. Тези сведения са толкова по-ценни поради факта, че са написани от чужди летописци, които естествено защитават своите съотечественици. Само две години след нахлуването на Светослав част от тази армия, ръководена от комитопулите, влиза в двубой с могъщата Византийска империя и се представя съвсем достойно.

Едни от чертите на свети цар Петър, признати и от най-големите му критици, са неговото изключително боголюбие и дълбока вяра. Те са причина за продължаване на строителството на църкви и манастири, както и подпомагането на вече съществуващи такива. Така например различните предания ни разказват, че по време на неговото царуване са основани Германският манастир (на Лозенската планина)³⁶, Бистришкият манастир „Св. Петка“, Дивотинският манастир „Света Троица“³⁷, Панчаревският манастир „Св. Николай Летни“³⁸, Боянската църква ³⁹, Скравенският манастир „Св. Николай Летни“⁴⁰. С негова финансова помощ били

построени и два забележителни манастира - този на свети Павел Ксиропотамски на Света гора 41 и Рилският манастир 42. Примерът на благочестивия цар подтиквал и велможите, и простия народ да се грижат за църквите и манастирите. За връзките му с обителите свидетелства и новооткритият печат на цар Петър и жена му Мария-Ирина в манастира „Света Богородица“ край Варна, който е датиран от 940-950 г.⁴³

35. За това разказва Лъв Дякон във връзка с убийството на Никифор II Фока (Кн. V, 6): „С настъпването на нощта при Никифор, както обикновено, дошла царицата и започнала разговор за неотдавна пристигналите от Мизия невести.“

36. Германски манастир - Гйрмански_манастир; <http://lozenska.hit.bg/Histori.htm>.

37. Дивотински манастир - Дивотински_манастир. Приказна разходка в манастир, съграден от цар Петър - <http://www.chudesna.net/p9615/>.

38. Софийска света гора - http://bg.wikipedia.org/wiki/Софийска_света_гора.

39. Боянска църква - http://bg.wikipedia.org/wiki/Боян-ска_църква.

40. Скравенски манастир Св. Николай - <http://bgspirit.com/?view=296>.

41. Жития на светиите. Месец Януари. Изд. на Белия кръст на БПЦ. Курило, 1925, с. 428. Матакиева, Теофана. Образи на Иван Рилски в българското изобразително изкуство XIII-XIV век, дисертация. - Цит. по: Тодев, свещ. Неделчо. Развитие на отношенията между Църква и държава с оглед изворите за свети Иван Рилски. - <http://draganbachev.wordpress.com/2010/12/15/развитие-на-отношенията-между-църква-2/>. Според житието на преп. Павел в „Афонский патерик“ средствата за възстановяването на манастира през X в. са дадени от император Роман I Лакапин.

42. Виж у Дуйчев, Иван. Рилският светец и неговата

обител. С., 1947, с. 131.

43. Максимова, Дима. Искра Сотирова. Големият откривател. - В. „24 часа“ от 23.08.2010 г.

Светецът цар се стараел да поддържа духовни връзки със съвременните му подвижници за своя и на народа си душевна полза. Така от житието на преп. Павел Латрийски 44, написано през втората половина на X в. (вероятно от св. Симеон Метафраст 45), разбираме, че „Петър, който управлявал тогава България и го поздравявал извънредно често с любезни и смирени писма, го призовавал да се помоли за неговото спасение“⁴⁶.

44. Преп. Павел Латрийски е починал през 955/956 г. Паметта му се празнува на 15 декември ст. ст.

45. Св. Симеон Метафраст е живял през втората половина на X в. Паметта му се празнува на 9 ноември ст. ст.

46. Житие на Павел Латрийски Нови. - Цит. по: Гръцки извори За българската история. Т. V, 1964, с. 230.

По това време из цялата страна се разпръснала славата за подвизаващия се в Рилската пустиня преп. Йоан. Боголюбивият цар чул за него, когато бил в Средец, и естествено пожелал да го види. Някои учени са склонни изобщо да отричат срещата на св. Иван Рилски със св. цар Петър, ала за желанието на царя говорят най-старото, Безименното, житие на св. Иван Рилски, както и Първото му проложно житие. Св. патриарх Евтимий е заимствал фактите както от тези жития, така и от гръцкото житие на Георги Скилица, но е използвал и Запазените устни предания. За вероятно можем да приемем само предположението, че светецът патриарх е вложил в устата им думи, както и че той е написал писмата, за които не е имал точни известия и които са по-скоро плод на характерния стил „плетение словес“. Впрочем, нека дадем думата на него. И тъй, царят изпратил деветима изкусни ловци, които да намерят

светеца, като им заръчал без него да не се връщат. „След като обикаляха там много дни и не намериха нищо, те изнемогнаха от глад и недоумяваха: нито смееха да отидат при царя, нито пък можеха да скитат гладни по пущинаците. Страхът, обаче, надделяваше над глада и те не преставаха да търсят. Късно по едно време те намериха някаква малка дияра, по която стигнаха до обиталището на този мъж и го помолиха да им даде благословия. Той ги удостои с благословение и ги попита за причината на тяхното идване, а те му разказаха всичко. Когато, прочее, той прозря с духовното си око, че те са гладни от пет дни, предложи им трапеза и любезно ги нагости. Онзи, прочее, Който с пет хляба насити пет хиляди, насити и тук девет мъже с един хляб и - о, чудо! - както там останаха много остатъци, така и тук остана половина хляб. Когато видяха това, те бяха удивени: онези, които помислиха, че единият хляб не ще им стигне, след като

се наситиха, оставиха половина хляб." Авторът на Безименното житие тук повествува, че един от тях е бил болен и, след като ял, веднага се изцелил. „Когато се завърнаха - продължава своя разказ патриарх Евтимий, - те разказаха всичко на царя. Царят, прочее, се разпали от божествена ревност и облак от радост го обзе.

Той се затече, подобно на елен към водни извори през жетвено време (Пс. 41:2), взе със себе си своите най-близки и заедно бързо се отправиха към планината. И когато дойдоха при реката, наричана Рила, те намериха голяма скала, много висока и стръмна и неудобна за преминаване. И като не можаха да отидат напред, те се завърнаха. Веднага те се възкачиха на друга висока планина, която околните люде обичайно зоват Кни-шава. Оттам му показаха планината и скалата, гдето живееше преподобният. И не можа да отиде там царят поради стръмнината и суровостта на мястото, но веднага изпрати двама служители, които обичаше много, като го молеше и призоваваше да го удостои с благословия, защото имаше голямо желание да го види. Двата служители, щом като чува казаното от царя, бързо отидоха там и разказаха на светеца."⁴⁷ Той отговорил на двамата царски пратеници: „Идете и му кажете: свети и славни царю, всичко е възможно от Бога, а не от човека. Ако искаш да ме видиш и да те видя, постави шатра на върха, а аз ще направя дим, та ти да видиш дима, а аз да видя шатрата - така ни е повелено да се видим." И направи светият отец дим като стълб до небето. Цар Петър видя знака на светия отец, а светият отец погледна към шатрата. Двата прославиха Бога и се поклониха един другиму. Тогава цар Петър, като насипа чаша със злато, изпрати му я и каза: „Приеми това от страна на моето царство, за да ти послужи за храна, както пожелаеш." Светият отец Иван взе чашата, а златото върна, като каза на служителите, които бяха изпратени от царя: „Идете и кажете на царя: Така казва твоят брат: Брате мой, не само с хляб преживява човек, но и със словото Божие, както е писано в Евангелието (Мат. 4:4). Аз, брате мой, нито войска ще въоръжавам, нито ще купувам някаква стока. Поради това вземи си златото, понеже на тебе ти е много потребно, а аз ще задържа чашата за спомен от тебе и за знак от света." И той изпрати златото, а чашата задържа, като каза на служителите: „Кажете на царя: Бързо се вдигни от това място, понеже е вдлъбнато, та да не погинеш ти и всички, които са с тебе". Като чу тези думи на светия отец, царят веднага се вдигна и си отиде. И оттогава това място се назовава „Царев връх", та и до днес."⁴⁸

47. Цит. по: Дуйчев, Иван. Рилският светец и неговата обител. С., 1947, с. 124-126.

„Царят беше много опечален и, като си мислеше, че е загубил нещо голямо, отиде си с много жалост и скръб. И щом стигна в двореца, той отново му изпрати немалко злато, заедно с различни овощия, подобаващи на иноци, за благословение. Изпрати му и послание, което съдържаше следното: „До всечестния отец Ивана пустинножителя, цар Петър. Чух за боголюбивия нрав на твоята душа, за поселването ти в пустинята и за невещественото ангелско пребивание, заедно с това и пълното отдалечение от света, и пожелах силно да видя твое преподобие, и да се насладя от твоите медоточиви слова, като мислех, че ще получа немалка полза от срещата с тебе. Понеже желанието за богатство и суетна слава, а заедно с това и сладта не позволяват нам, които се клатушкаме в морето на този суетен живот, да се възвисим към светлината на чистия и невеществен живот, тъй като са помрачени нашите душевни очи от скръбта и смущението, които владеят в живота. Но сега, сякаш пробуден от някакъв дълбок сън, пожелах да видя твоята светост. Ала понеже аз, окаяният, се лиших и от тая благодат, поради множеството мои грехове, моля и призовавам твое преподобие да ни изпратите някаква утеха за отрада и за охлаждане на зноя на нашата скръб. Защото знае, знае твое преподобие какви житейски бури и метежни облаци обикновено вълнуват царските сърца". Блаженият Иван, като сломи рога на възвисеността, преклони се пред молбата и пред постническата храна, но никак пред златото, и така му отговори: „До благочестивия самодържец на българския скиптър цар Петър, убогият Иван. Не е полезно за нас да изпълним цялата твоя молба, обаче заради твоята вяра и усърдието ти в нея изпълняваме онова, което подобава нам: приемаме, прочее, постническата храна, а твоето злато - задръж си го ти сам. Защото голяма е вредата от такива неща за иноците, а особено за онези, които пребивават в пусти и неутешни места. Защо ли, прочее, ще потръбва на онези, които никога не получават хляб до ситост, нито пък вода за погасяване на жаждата? Нашият живот е Христос, а смъртта придобивка (Филип. 1:21). Тези неща подхождат на твоята власт и на онези като тебе. Обаче дори и ти, който си украсен с диадема, си длъжен да не се наслаждаваш от тях, защото е речено: Когато тече богатство, не привързвайте сърце (Пс. 61:11). Въпреки че е писано: силата на царя е богатството (Иов. 31:24; Пс. 52:7), но то трябва да бъде изразходвано за оръжие и войска, а още повече за убогите и бедните, за голите и бездомните, а не за свое удоволствие. Затова, ако желаеш да наследиш заедно със земното царство и небесното, бъди щедър, както е

щедър Небесният наш Отец (Лука 6:36). Не уповавай се на неправда и не пожелавай грабителство. Бъди кротък, тих и благопристъпен към всички, обръщай очи към всички твои околни. Маслото на твоята милост нека се пролива над всички (Ис. 61:3). Да не узнае твоята левица що прави десницата ти (Мат. 6:3). Нека бедните да излизат радостни от твоя палат, а князете да носят на езиците си похвала за тебе. Нека твоята багреница да сияе със светлостта на добродетелите. Въздишки те и сълзите нека бъдат твои чеда.

48. Цит. по: Стара българска литература. Т. 4. Жи-тиеписни творби. С., 1986, с. 128-129.

Споменът за смъртта да посещава винаги твоя ум, а твоята мисъл да мечтае неуморно за бъдното царство. Валяй се под нозете на твоята майка - Църквата, покланяй се усърдно и прекланяй глава пред нейните първопрестолници, та Царят на царству-ващите и Господарят на господарствува-щите (1 Тим. 6:15), като види това твое усърдие, да ти даде онези блага, които око не е видяло и ухо не е чувало и не са влеели в човешко сърце, а Бог ги е приготвил за онези, които Го лЮбят (1 Кор. 2:9)." Царят, като прочете това, мислеше, че е получил нещо велико и, като го целуна с обич, държеше го в пазвата си като някакво многоценно съкровище. Като го прочиташе често, той прогоняше тъмата на светската мълва."⁴⁹

За тази среща с царя разказва и сам светецът в своя Завет: „В началото, когато дойдох в тази пустиня, лукавият враг опита да изкуси чрез сребролюбие и мене - понеже благочестивият цар ми изпрати множество злато. Когато се отказах да го видя заради Господа, аз разбрах, че това е било коварство на дявола. Не го приех, но го върнах на онзи, който го изпрати, понеже така помислих в себе си: Ако бях желал да имам злато и сребро, и подобни тям неща, то защо дойдох в тая страшна и непроходима пустиня, гдето не намерих човек, но диви зверове? - И така се избавих от козните на лукавия изкусител, който се старае да ни спъва в онези неща, от които самоволно се отрекохме."⁵⁰ От думите на светеца следва, че вероятно тези събития са станали в началото на Петровото царуване - във всеки случай доста време преди 941 г.

Свети цар Петър търсил съвети чрез писма и от тогавашния Константинополски патриарх Теофилакт⁵¹ по повод появилата се по негово време богомилска ерес. Някои учени приписват вината за зараждането на това учение на „слабия" цар Петър. Причи ните обаче са

много и по-скоро благочестивият цар е трябвало да пожъне онова, което други са посели.

49. Цит. по: Дуйчев, Иван. Рилският светец и неговата

обител, с. 127-130.

50. Пак там, с. 130-131.

51. Патриарх Теофилакт Лакапин (917 - 27 февруари 956 г.), е патриарх на Константинопол от 2 февруари 933 г. до смъртта си. Той е най-малкият син на византийския император Роман I Лакапин и неговата съпруга Теодора и чичо на царица Мария-Ирина.

Изтощителните войни при цар Симеон довели обикновените жители на страната до тежко икономическо положение - освен неурожайните години, природните бедствия и нападенията на маджарите, за това допринесли увеличените данъци. При това страната била обезкървена. Император Роман Лакапин в едно от своите писма до Симеон I посочва, че заради войните двадесет хиляди души са се изселили от България във Византия 52. Същевременно много духовници и монаси отстъпили с живота си от своето призвание, влезли в конфликт с проповядваната от тях вяра и станали съблазън за по-малките си братя (срв. Мат. 18:6). В тази обстановка не се забавила появата на хора, които изопачавали Христовото учение, желаейки да увлекат вярващите след себе си (срв. Деян. 20:30). Така възникнало богомилското учение и движение. То носи името на първосъздателя си поп Богомил.

Богомилството е дуалистично учение, което се корени върху манихейството и месалианството. Богомилите твърдели, че видимият свят е „сатанинско дело“, тъй като „добрият Бог“ не би позволил на неправдата да тържествува на земята. Според богомилите Христос само привидно се появил и действал на земята като човек. Съгласно техните представи Той бил Слово, излъчено от Бога, което трябвало да освободи човечеството от порочността и да го тласне към спасението. За богомилите Христос стоял по-долу от Бога и не Му бил равен. Това спиритуализиране на Господ Иисус Христос е естествено за богомилите поради схващането им, че всичко материално е дяволско и обладано от зли сили. Те вярвали, че Христос привидно като човек е претърпял мъките на кръста, издъхнал и след три дни възкръснал.

52. Император Роман I Лакапин. Първо писмо до цар Петър. - Цит. по: <http://ald-bg.narod.ru/biblioteka/RomanLakapim1pismo.htm>. Тодоров, Георги. Царството на войната и царството на мира - Цар Симеон, св.

цар Петър и българската и историческа митология. - В. „Църковен вестник“, бр. 3/2003 г. Цит. по: http://www.pravoslaviето.com/history/09/bg_mitologia_simeon_petar_g_todorov.htm.

Богомилите обявявали царя, болярите и държавните институции за творение на „злата сила“, т. е. под прицела на критиката им били устоите на съществуващия земен ред. Класовата проповед на богомилите допадала на отрудените хора с призивите „да не се работи на земните господари“, с твърдението, че „царят и болярите не са поставени от Бога“. Те учили „своите да не се подчиняват на господарите, ненавиждали царя и ругаели старейшините“. Водени от това свое разбиране за света, те не признавали нито светите Тайнства на Църквата, нито решенията на Вселенските събори. Те не вярвали във Възкресението на мъртвите, не почитали светия Кръст Господен, светците и светите им мощи и били против светите икони, храмовете, чудесата и празниците; против църковната йерархия. Особено важна е поддържаната от тях мисъл, че за тълкуването на Евангелието не са нужни свещеници, че това могат да вършат всички хора.

От месалианството те заели идеята, че злата сила, която е внедрена в човешката душа и плод на която е видимият свят, може да бъде победена чрез дълбоки и искрени молитви и аскетичен живот. Тогава човек щял да се освободи от властта на сатаната и щял да получи в себе си благодатта на Светия Дух, издигайки се над останалите хора с „духовно съвършенство“. Богомилите мразели децата и отхвърляли брака като зло, което пречи на спасението им. Поради това „съвършените“ трябвало да напуснат жените си. Отричали земните блага, богатствата, считайки ги пречка за духовното извисяване. Освен това били против убийството, войната, не убивали дори животни, а се хранели с постна храна.

Богомилите се делели на различни категории - според съвършенството си - в зависимост от степента на преодоляване в себе си властта на злата сила, дявола. Най-високо в моралната йерархия стояли „съвършените“ богомили, които чрез дълбоко усвояване на учението, чрез молитви и аскетичен живот се издигали до „носители на Светия Дух“ и се приготвяли за ръководители на другите. След съвършените богомили идвали вярващите и след тях - слушателите. Вярващите били членове на братствата, те можели да участват в религиозния им живот, били обвързани с определени аскетични задължения. Слушателите живеели извън богомилските

общества и можели да присъстват на проповедите. Преминаването от една категория в друга се извършвало чрез специален обред.

Богомилите се молели само с Господнята молитва „Отче наш“ и смятали всички останали за вредно многословие.

За успешното разпространение на новата ерес спомогнал и фактът, че през VIII в. в българските земи, по-точно в района на Филипопол и Тракия, а по-късно и в Македония, били преселени големи групи павликяни⁵³, главно сирийци и арменци, носители на манихейските възгледи. За съжаление от България богомилската ерес се разпространила в съседните страни, а после и в Мала Азия и Европа. Последователите на богомилите в различните държави са известни като бабуни, торбеши, кудугери, патарени, катари, албигойци.

Св. цар Петър започнал борба срещу новопоявилата се ерес. Насърчавал изобличаването ѝ, както свидетелства беседата против богомилите на приближения нему презвитер Козма, търсел съветите на тогавашния Константинополски патриарх Теофилакт, вземал мерки и според гражданските закони. Борбата срещу богомилството продължила през следващите два века и половина.

Днес се изказва и противоположното мнение - че богомилството не е било така широко разпространено сред народа в България, че не е имало привърженици извън клерикалните кръгове - монаси, свещеници и малцина миряни.

53. Павликянство - дуалистична ерес на християнска основа, появила се през VII в. в Армения.

„И доказателство, че учението е имало привърженици само в клерикалните кръгове, е обстоятелството, че богомилите изчезват още в първите години на турското робство. Приказките на някои историци, че християните в мюсюлманската държава били поставени в еднаква подчинена плоскост и затова изчезнали, не могат да бъдат верни. Павликяните (една друга дуалистична ерес) са живели само в няколко села в Пловдивско, но оцеляват до XVII век, когато приемат католицизма. Потомците им (около 60 000 души) са налице и днес. С изчезването на 90% от клира при завоюването на България от турците изчезват и богомилите. По времето на цар Петър те са били проблем на Българската православна църква, но не и на българската държава.“⁵⁴

Някои български историци възприемат съобщението на византийския летописец Лъв Дякон, че като узнал за победата на Киевския велик княз Светослав над българската войска в 968 г., цар Петър получил апоплектичен удар, вследствие на който починал през следващата година. Но местни старобългарски паметници твърдят, че благоверният цар Петър, след като се отказал от царския престол, приел монашество и ревностно се подвизавал в някакъв манастир. Съгласно неговата служба, този манастир е бил някой от намиращите се в или около Преслав. Съществуват обаче податки в Българската апокрифна летопис от X в., повторени пет века по-късно от Яков Крайков, че той приел монашество и заминал за Рим, където и починал 55. Последната версия изглежда най-неприемлива и е най-слабо приета за вярна.

Предполага се, че той е съставителят на известен брой прекрасни поучения с нравоучителен характер, чийто автор именува себе си „Петър монах“, „Петър цар“, „Петър някой си“, „Петър черноризец“, „Петър недостойний“. Познати са следните творби, които съдържат в заглавието си авторското име Петър: 1. „Сказание за поста, за молитвата и за църковния чин“; 2. „Поучение за душевното спасение“; 3. „Слово за временния живот“; 4. „Слово за всяко съпротивление“; 5. „Слово за този живот“; 6. „Слово за богатия и бедния“; 7. „Молитва към Света Богородица“. Засега за безспорно негови слова се смятат първите четири.

Смъртта на свети цар Петър. Миниатюра от Ватиканския препис на Манасиевата летопис.

55. Иванов, Йордан. Български старини из Македония.

С., 1970, с. 386.

Десетилетия наред за година на смъртта на свети цар Петър се приемаше 969 г., но напоследък някои учени смятат, че тя е настъпила през 970 г. Относно датата на неговото честване (30 януари ст. ст.), съществува твърдение, че „тя няма връзка с датата на смъртта му, а е избрана по принципа на контаминацията със св. Петър Александрийски и неговото честване заедно със св. Климент Римски“⁵⁶. Ако е така, обаче, трудно е да се отговори на въпроса как е могло датата на смъртта му да бъде така бързо забравена, след като почитанието към него и богослужебната му прослава са станали скоро след неговата смърт.

Споменаването му като светец започва още през X в., когато най-вероятно е написана неговата служба. Като такъв той се споменава и в следните писмени паметници: в Българската апокрифна летопис от XI век, в грамотата на цар Константин Асен от XIII век, в житието на Зографските преподобномъченици от същия век, в известния пролог на Станислав от XIV в., в Драгановия именник на българските царе, в Дриновия поменик, Виргинската грамота и пр. Богослужебните сборници също го споменават в: синаксара на Зографско евангелие от 1305 г., Лесновския пролог от 1330 г., Лесновски пролог от XIV в. от колекцията на Румянецевския музей, ръкопис № 189 от XIV в. от Хлудовата сбирка, пролог № 705 от Сръбската национална библиотека ⁵⁷.

Службата на свети цар Петър е била запазена фрагментарно в два ръкописа от XIII в., които понастоящем са изгубени ⁵⁸ -останали са само техните публикации. Дълги години се смяташе, че това са части от две отделни служби, докато Стефан Кожухаров не докажа, че се касае за една ⁵⁹. Въз основа на самата служба и споменаваните в нея варварски нашествия се приема, че е съставена към края на X век ⁶⁰. От текста на службата разбираме още, че нейният автор е ученик на св. цар Петър. Предположението, че манастирът на цар Петър се е намирал в Преслав ⁶¹, се гради на думите: „Радвай се, Петре, утвърждение на Църквата и на твоя град Преслав!“

56. Николова, Бистра. Монашество, манастири и манастирски живот в средновековна България. Т. II.

Монасите, С., 2010, с. 837.

57. Билярски, Ив. Покровители на царството. Св. цар Петър и св. Параскева-Петка. С., 2004, с. 22-24.

58. Виж по-подробно Билярски, Ив. Пак там, с. 21.

59. Вж. по-подробно Кожухаров, Стефан. Неизвестен автор. Службата на цар Петър. - В: Проблеми на старобългарската поезия. Т. I, С. 2004, с. 75-80.

60. Най-късното датиране е за 30-40-те години на XI в. - Вж. Николова, Бистра. Пос. съч., с. 834.

От службата разбираме също, че мощите му се запазили нетленни и мироточели.

Съвременниците на Петър виждали у него високи лични качества. Лъв Дякон го нарича „мъж боголюбив и благочестив“⁶², други - „достопочтен“, „най-добър“ и „най-прочут“, „възвестител на благочестието и учител на православието“, „застъпник на вярата“, „мъж свят и съвършено праведен“ и т. н.⁶³

Важно свидетелство за оценката на неговото царуване по време на самото средновековие е и фактът, че всички въстанически царе през следващите две столетия приемат името Петър. Пръв това сторил Петър Делян през 1040 г. „Така царят светец Петър (927-969), първият официално признат от Византия „василевс на България“, се превръщал в символ на исконната българска държавна традиция. Дали идеята е била на самия Делян, ние не знаем, но с този символичен акт било дадено началото на една традиция - същото име приемали и следващите български въстанически водачи, а именно Константин Бодин през 1072 г. и Теодор (по-големият брат на Асен I и Калоян, т. е. цар Петър: 1186-1197) през 1186 г.“⁶⁴ „Непредвзетият анализ на сведенията за царуването на цар Петър показва, че той е управлявал държавата си компетентно и мъдро, използвайки разнообразни политически средства - от дипломацията до разубеждащата мощ на една силна армия. Стараел се е да не използва войната като средство за постигане на целите си, тъй като е знаел, че дори една победоносна война ражда много тежки проблеми... Естествено е, че при тогавашната система на управление този добър живот се е смятало, че е осигурен от цар Петър, и на практика до голяма степен си е било така. Оттам и народното признание, предавано от поколение на поколение поне 200 години, щом всеки претендент за българската корона се е прекръщавал на Петър, заявявайки по този начин, че ще управлява като цар Петър I между 927-969

Не изоставяй тачещите днешния ти празник,
с молитви измоли от Господа
да ни дари затуй живот във изобилие,
та от всяко на земята зло да се избавим
и вечния живот да наследим!
И като предстоиш пред Бога на небето, отче Петре,
и този не забравяй, що похвалата написа!
(стихира, гл. 2)

ПС

61. Иванов, Й. Пос. съч., с. 394.

62. Льв Дякон. Пос. съч., 5, 2.

63. Тъпкова-Займова, В., А. Милтенова. Пос. съч., с. 196.

64. Павлов, Пламен. Бунтари и авантюристи в средновековна България. Самозванецът Петър Делян и царският син Алусиан. - http://liternet.bg/publish13/p_pavlov/buntari/samozvanecyt.htm.

65. Димитров, Божидар. Пос. съч.